

Com he escrit “Les hores noves” i com l’han llegit els meus amics

JULIÀ GUILLAMON

How I wrote the book “Les hores noves” and how my friends read it

L'historiador Josep M. Lloró i l'escriptor Julià de Jòdar analitzen *Les hores noves* (Anagrama, 2022), el llibre de Julià Guillamon que retrata tot un any al Montseny, després de quatre anys de no poder-hi ser, a causa de la malaltia cerebral i del procés de rehabilitació de la seva parella. Els paisatges, les plantes, les cuques, els pagesos i els bosquerols hi apareixen descrits amb una sensibilitat fina, filla de les lectures de Joaquim Ruyra, Guerau de Liost i Josep Pla. Guillamon es recolza en els comentaris dels seus amics -la idea del perdó, la transferència entre la natura i la vida del narrador, la combinació de sensació actual i evocació del passat sensual- per explicar els bloqueig inicial i el procés d'escriptura de la seva obra. *Les hores noves* és un llibre sobre la continuïtat de present i passat, la consciència d'un mateix i el valor terapèutic de la paraula.

Paraules clau: Escripura de la natura, Falguera, Azalea, Consciència d'un mateix, Rehabilitació neurològica.

The historian Josep M. Lloró and the writer Julià de Jòdar analyze Les hores noves (Anagrama Publishing House, 2022), the book by Julià Guillamon that portrays an entire year at the Montseny, after four years of not being able to go there, due to the brain disease and the following rehabilitation process of his partner. Landscapes, plants, worms, farmers and forest wardens are described with a fine sensibility, being influenced by the readings of Joaquim Ruyra, Guerau de Liost and Josep Pla. Guillamon draws on the comments of his friends - the idea of forgiveness, the transference between nature and the narrator's life, the combination of current sensation and evocation of the sensual past - to explain the initial mental block and the writing process of his work. Les hores noves is a book about the continuity of present and past, the self-awareness and the therapeutic value of the word.

Keywords: Nature Writing, Fern, Azalea, Self-consciousness, Neurological rehabilitation.

L'estiu del 2020, després de quatre anys de no poder-hi anar, vam decidir passar un mes al pis d'Arbúcies. La Cris havia tingut un vessament cerebral per Nadal del 2016 i, des de llavors, havíem estat atrapats amb teràpies i tractaments. El final del llibre *Les cuques* (Anagrama, 2020) explica el retorn frustrat al Montseny: els protagonistes projecten passar uns dies a El Boixaus, que és una casa de pagès del camí de Sant Marçal, on hi ha el càdec de vuit-cents anys que apareix al llibre *Travessar la riera* (Comanegra, 2017). Quan la Cris era a l'Hospital de Sant Pau, en coma, vaig escriure un text on explicava tot el que fariem quan es posés bona. Era una manera de dir que, passés el que passés, el que havíem viscut a El Boixaus era inoblidable, que seríem com aquell arbre. Fins a aquell moment sempre que havíem d'agafar un cotxe era un taxi adaptat: empenyíem la cadira de rodes per una rampa, el taxista l'ancorava amb uns cinturons de seguretat de rodets retràctils. Vam fer la prova de fer asseure la Cris al seient del davant del Ford Mondeo del nostre amic Martí, que ens havia d'acompanyar a El Boixaus. En Martí i jo vam recórrer la pista, per veure si el cotxe tocava de panxa a terra i estudiar-nos la casa des del punt de vista funcional: quants esglaons havíem de pujar, com ho podíem fer. Ens feia respecte tot plegat i, mentre no ens acabàvem de decidir, va arribar el fred. L'escena final de *Les cuques* està ambientada a la Rectoria Vella de Sant Celoni, en lloc d'El Boixaus, com havia previst. Un dissabte a la tarda, els protagonistes agafen el tren –amb cinturons de seguretat i rodets retràctils per ancorar la cadira– i puguen a passar la tarda a Sant Celoni, que és el poble proper al Montseny, on hi ha trens més seguits. Des del jardí de la Rectoria Vella, veuen el Turó de l'Home. La dona es posa dreta i fan uns exercicis per mantenir l'equilibri, compensant el pes. Ell s'hi està al davant per controlar que no caigui. Les mosques els corren pels braços i la cara. Quan ho vaig escriure pensava: “ja són morts”. Però un amic que ho va llegir em va dir: “les mosques són un símbol de regeneració”.

Els primers dies de ser a Arbúcies, l'estiu del 2020, vaig fer una sèrie d'articles sobre les falgueres que vaig publicar a *La Vanguardia*. Com a conseqüència del temporal Glòria, del 20-23 de gener del 2020, que a Arbúcies va deixar 356,5 litres, rajava aigua per tot arreu. A la Font dels Anissos, a prop de can Torrent, hi havia unes herbes melseres ufaneses com mai. És una falguera molt lligada a casa. La meva mare en tenia una a l'eixida del Poblenou, que havia portat d'Arbúcies. La Carmeta de cal Gall, la mare de l'Angelina perruquera, en cuidava una al veïnat del Castell, en un cossi de zinc. Quan arribava el fred tallava les frondes i deixava només els rizomes. A la primavera les fulles es desplegaven amb aquell descargolament d'espanta-sogres i llengua camaleònica. Si ara llegeixo aquests articles de l'estiu del 2020, m'hi reconec espantat, encongit,

vacil·lant. Quan en Pau era petit havíem tingut una gateta de tres colors que es deia Pili. Si la portàvem a Arbúcies, se li posava un nas com un tomàquet, de les olors, tan diferents de les d'una casa de Barcelona. Doncs jo ara era com la Pili: estava excitat, hipersensible. Eufòric, però desconcentrat. Els camins, les plantes, els arbres, una pedra grossa al mig de la fageda, que feia anys que no veia, em provocaven un sotrac. Quan ho havia d'escriure no trobava les paraules.

Volia descriure una falguera comuna. Un dels pocs prats que queden al voltant d'Arbúcies, a la casa del Moré, se'l van menjant les falgueres invasores. Tenen unes tiges llargues i unes fulles que semblen ales. En el meu text m'imaginava que arribaven volant fins al prat, com un vol de flamencs. Les diferents formes i mides de les frondes semblaven ales que s'obrien i es tancaven, s'espolsaven i es tornaven a plegar. Molts cops quan ja he escrit i publicat un text, penso: "I això per què ho has escrit?" Llegeixo que un professor de Geòrgia i un altre d'Atlanta han estudiat la mecànica del comportament dels flamencs. En diuen *mecanisme gravitacional d'estada passiva*. Per aguantar-se drets sobre una cama els flamencs no necessiten gastar energia. Fins i tot morts, s'aguanten drets. I ara penso que jo tenia activat uns mecanismes gravitacionals d'aquesta mena. Estava tan ben plantat a terra que res no em podia tombar, però em trobava en un estat inactiu, passiu. Cal dir, a més, que, a causa de la lesió cerebral, la Cris només té moviment complet en una cama. Per això fèiem els exercicis aquells d'equilibri a la Rectoria Vella. Ara veig que tenia alguna cosa important a dir, i que em sortia embarbussada i incompleta. Mesos després em vaig adonar que el nom científic de la falguera comú (*Pteridium aquilinum*) fa referència exactament al que jo havia vist al prat del Moré: *Pteridium=pterus=pteron=ales*. *Ion*=diminutiu=petites. *Aquilinum=aquilinus*=relatiu a les àligues. Ales petites d'àguila. És a dir, Linné havia tingut la mateixa intuïció que jo. El nom popular també reflecteix aquesta analogia: falguera aquilina, *helecho àguila*. Ara penso que l'àliga de Linné potser és l'àliga bicèfala de l'heràldica: les frondes de la falguera comú s'escalonen a banda i banda del peu, les frondes que encara no s'han desembolicat podrien ser caparrons d'ocell.

Quantes coses n'hagués pogut escriure si no hagués estat embotat, tancat en les meves obsessions, pensant que el que jo veia no ho podia veure ningú més, que no ho podria compartir perquè no s'entendria. A la part final del text vaig parlar de les ferides que fan les tiges seques i estelloses, tallants, als qui anem pels prats i pels boscos tocant-ho tot, a la tardor, quan les falgueres que han acabat el seu cicle queden rostides. També vaig escriure que el món devia començar a anar malament quan en lloc de les fulles de falguera –que es feien servir per folrar els cistells i les caixes

de fruita-, es va començar a fer servir plàstic a tort i a dret. A l'hostal dels meus avis i de la meva mare arribaven molts cistells de maduixes i calaixos de préssecs entapissats amb frondes de falguera aquilina. Un amic andorrà em va escriure que el seu avi feia servir falguera a la cort, enlloc de palla, per fer el llit de les vaques. Hi havia dolor: un dolor físic -els talls de les falgueres seques que es convertien en ganivets tallants- i dolor psicològic -el plany pel món perdut d'aquelles falgueres d'abans, integrades a la vida de poble. Tot això es corresponia amb el dolor d'haver tornat, i no haver pogut tornar com volíem. La Cris podia pujar a casa, si l'ajudàvem amb en Pau: tres pisos d'esglaons. Però no podia anar al prat, ni podia veure les falgueres, ni pujar als cims, ni anar a Viladrau, ni passejar pel rec. Els ocells vegetals que havien arribat volant i havíem quedat plantats al prat érem nosaltres.

La falguera Aquilina com una àguila bicèfala. La falguera seca.
(Foto J. Guillamon, juliol i octubre 2020).

Les hores noves (Anagrama, 2022) neixen d'aquest conflicte interior que vaig plantejar, sense acabar-ne de ser conscient, en aquell text sobre les falgueres. Hi he pensat més tard arran de les intervencions de l'historiador Josep M. Lloró i de l'escriptor Julià de Jòdar a les presentacions del llibre a Terrassa i Badalona. Ens coneixem de fa anys, són escriptors i crítics que en saben molt, i quan llegeixen veuen un munt de coses. No puc dir que no sé de què em parlen. Però els seus raonaments, que van molt a fons, em regiren per dins. Potser he creat un discurs anecdòtic sobre el llibre per evitar aquesta lectura compromesa. En Josep M. es va centrar en la idea del perdó. Es va fixar en un dels primers textos del llibre, "El mal caçador de bolets". És una variant de la història d'El mal caçador del folklore i la literatura. El mal caçador és un mossèn, que mentre diu missa veu passar un conill, s'oblida de l'Ofici i se'n va al darrere de la caça. Per culpa d'aquest mal pas, Nostre Senyor el condemna a caçar eternament.

A Arbúcies –com en altres llocs de Catalunya– d’anar a buscar bolets se’n diu *caçar bolets*. Jo era un *mal caçador de bolets* perquè a la tardor, quan la fageda canvia de verd a groc i vermell torrat, els cirerers hi posen una nota de color amb les capçades vermelles, les alzines severes hi posen el contrast, els castanyers i els roures els matisos de l’escala cromàtica, en aquests dies que la muntanya viu els moments més esplendorosos, darrere dels bolets, no pujava mai a la fageda. La passió de la caça em distreia de la bellesa gratuïta del bosc tardoral: em quedava a les rouredes i els aulets del voltant d’Arbúcies amb l’esperança de trobar carlets, fredolics, trompetes de la mort, pinencs: els bolets que aguanten més el fred. La referència al mal caçador era un joc cultural, com molts que hi ha en el llibre, una mica humorístic. Després d’aquell primer mes de prova, ens havíem quedat a viure a Arbúcies, al setembre havia començat un relat sobre el pas de l’any als camps i boscos del Montseny: no em perdria l’espectacle del bosc tardoral. El dia del meu aniversari –17 de novembre– vaig decidir que faria festa i que pujaria a la fageda. Vaig agafar el camí... d’El Boixaus. Mentre caminava –la casa queda una mica apartada– vaig menjar un plàtan i una poma i vaig tenir una regressió, que explico en el text. Era el berenar d’en Pau quan era molt petit: una poma i un plàtan aixafats amb la forquilla. El berenar del nen petit em va tornar al cap el dia que feia anys, mentre pujava a El Boixaus, que significa tant per a nosaltres. I era jo –un home gran– el nen petit. Just abans d’arribar a la casa, per trobar-me amb el Jaume i la Noemí, que en aquella època es cuidaven del turisme rural, vaig passar per una fageda, amb tota la gama de verds, grocs i torrats: semblava un fons marí. Una mica més enllà els arbres espolsats pel vent havien perdut la fulla i es retallaven contra el fons gris, com si fossin llamps o com esquerdes del cel. Aleshores ve la frase que va subratllar en Josep M.:

Un raig de sol passa per mig dels troncs i és com si una veu em digués: “estàs perdonat”.

La fageda d’El Boixaus. (Foto J. Guillamon, novembre 2020).

Jo ho havia escrit per seguir la broma: el mal caçador de bolets és perdonat (per ell mateix, no pas per Nostre Senyor) perquè ha abandonat l'interès material del cistell de carlets pel plaer desinteressat de la bellesa dels arbres. En Josep M. va aïllar la frase i va posar tot el pes en la idea del perdó. Que va trobar també en altres textos, lligada amb la imatge del raig de llum il·luminador que passa entre les branques dels arbres o el coto-fluix dels núvols. La relacionava amb la reconciliació entre l'home i la dona protagonistes, que ha produït la malaltia. A *Les cuques* hi ha algun text on s'endevina aquesta desavinença. I també a *La fàbrica de gel* (Galàxia Gutenberg, 2021). És innegable que el text deia això, per més que jo no hagués previst, que no en fos conscient i que fins i tot m'incomodés una mica.

El tronc d'un suro després de la pluja, amb la part seca que sembla una cremada de contacte. Una petjada. (Foto J. Guillamon, agost 2020).

A la presentació de *Les hores noves* a Badalona, Julià de Jòdar va muntar l'argumentació sobre dos textos: "Setembre: primer dia de pluja" i "Les azalees", que és un dels capítols del mes d'abril. El primer explica una sortida, sota el plugim, fins al naixement d'un rec, molt a prop d'un corriol, a prop de la casa d'Els Roters, on una vegada amb la Cris hi vam veure quatre o cinc salamandres. Hi ha tota una descripció del bosc humit, en contrast amb el bosc sec de l'estiu, i el record de les ferides que la meua àvia duia sempre als braços. Era la cuinera de l'Hostal Castell d'Arbúcies i quan carregava grans olles o una safata fonda on es podien rostir, en quaters, sis o set pollastres, sovint es feia cremades de contacte. En duia

els avantbraços plens. Aquesta imatge em ve al cap perquè el tronc dels suros pelats, amb els escorrims de la pluja, té un color vermellós que recorda la pell cremada. Al final d'aquest text hi surten per primera vegada les pomes, que són un dels leitmotius del llibre. A prop de la casa de can Puig, a la vora de la pista, s'hi ha fet gran una pomera. I el narrador pensa que potser ha nascut d'un cor de poma d'un berenar de fa anys amb el fill petit. És curiosa la recurrència d'aquesta idea del berenar. Quan arriba a dalt no hi ha salamandres i aleshores diu el text:

El rec baixa ple. El canal no és gaire fondo i l'omple a vessar. Hi fico les mans i, en acabat, els peus.

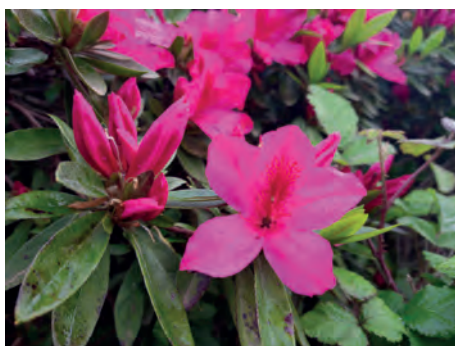
En Jòdar ho llegia també com un nou acte de purificació, de perdó. Vaig quedar fotut. Recordo que el meu amic Genís Cano –artista i professor de Belles Arts, mort a cinquanta anys, que perviu com a personatge en alguns dels meus llibres–, de ficar les mans i els peus a l'aigua en deia teatralment "un maniluvi" i "un pediluvi". Jo havia fet un maniluvi i un pediluvi i ho havia explicat. El llibre començava amb una purificació ritual, una litúrgia. Vull aclarir que *Les hores noves* és un llibre escrit a peu pla. El món que hi apareix no té res a veure amb la natura romàntica o artística en les seves versions antigues o modernes. No és una natura sacralitzada. Però això, en efecte, hi és.

El parquet torturat després del pas de la desbrossadora. (Foto J. Guillamon, abril 2021).

A l'altre text, "Les azalees", la idea de la natura martiritzada ocupa el lloc central. Recorda el moment que vam començar a anar can Torrent, als anys noranta. A les feixes al voltant del mas hi havia les azalees que havien criat per vendre al casalot amb jardí que tenien al poble, al costat del nostre hostal. La meva mare n'havia tingut tres o quatre d'aquestes azalees que, com l'herba melsera del text de *Les falgueres*, s'havia endut a la casa de Barcelona. Perquè no es morissin, les regava amb aigua de pluja i sempre teníem cubells escampats per l'eixida, per recollir-ne. En el text que vaig escriure, la mare era a l'Hospital del Sagrat Cor ingressada:

li havien tallat un pit i no sabien si tenia infectats els ganglis. Estava en estat de xoc. Per distreure-la li portem unes fotografies de can Torrent, de les azalees, que formaven un tou de fulles i flors. La mare no hi havia estat mai, a can Torrent, sempre treballant a l'hostal. La descripció de les azalees, com passa sovint en els textos de *Les hores noves*, té profunditat temporal. Hi apareixen les plantes que els de can Torrent venien i que tenien a la porta de la casa com a reclam, hi apareixen les feixes perdudes amb les azalees que anys després, incultes, es van escampar per tot i, fent un salt en el temps, hi apareixen les romegueres que van néixer en mig de les azalees i que les han acabat colgant. Les flors vermelles entortolligades amb una corona d'espines formen un símbol Rosacreu. Si en Salvi, que ara és l'amo de can Torrent, talla la romeguera, haurà de tallar l'azalea. Si no talla la romeguera, l'acabarà ofegant. En la part final hi apareix una feixa que han desbrossat de poc amb una màquina que ha deixat el terra recobert de trossos de fusta com un parquet torturat. N'han salvat una azalea blanca que, sota el tou de bardisses, no s'ha pogut fer gran. En una flor hi ha una abella de mel, que ha quedat immòbil, pel fred, agafada amb les potetes als estams. Aquesta abella cargolada en posició fetal dins d'una flor de jardineria soc jo.

Can Torrent: azalea i romeguera, azalea i abella. (Foto J. Guillamon, abril 2021).

Aquesta transferència entre la natura i la vida del narrador és una de les claus de *Les hores noves*. I una de les diferències fonamentals amb *Les hores* (1953) de Josep Pla, on els fenòmens naturals i meteorològics transcorren sense que el narrador ni l'autor s'hi impliquin gaire. És una altra idea que prenc a Julià de Jòdar, que la va exposar en la presentació d'Arbúcies. També va subratllar l'escena del cementiri ("Tots sants: espernallac i herba de sant Joan") que és clau en el desenvolupament del llibre perquè, tot i que correspon als primers mesos, quan encara no hi ha una idea molt clara de com seran aquestes *hores noves*, lliga amb el desenllaç. El narrador, seguint el model de Pla que dedica molta atenció a les festes i al calendari

litúrgic, pensa que el dia de Tots Sants s'ha d'acostar al cementiri, tot i que no hi té enterrat ningú. Allà troba uns coneguts que, en lloc de flors d'hivernacle, porten als seus morts una branca d'alzina, un pot de flors seques d'esperrallac i herba de sant Joan i un pot d'encenalls de fusteria. El pare de la noia era fuster, els altres parents, gent de bosc. En adoptar aquest ritual, a la part final del llibre, amb la Lourdes, la dona que rentava plats a l'hostal i que li va ensenyar a estimar el bosc, el narrador aspira a ser reconegut com a part de la comunitat.

Esperrallac i herba de Sant Joan. Un ram per a la Lourdes.
(Foto J. Guillaumon, novembre 2020 – novembre 2021).

Entre el maniluvi-pediluvi del primer dia de pluja i el ritual de Tots Sants, transcorren *Les hores noves*. A mesura que les he hagut de rellegir per editar-les i que les he hagut d'anar explicant he descobert aspectes dels quals no era conscient i que lliguen amb la lectura dels meus amics. En primer lloc, la humilitat. Enfront de les grans panoràmiques, dels arbres monumentals, de l'oïsmo artístic-literari, hi ha un interès sostingut per les herbes de marge, les plantes ruderals, les gramínies petaneres que no han arribat a ser cereals productius. De vegades humanitzo un cirerer que està avergonyit de tenir tantes flors, tan vistoses. Quan es desfulen i els altres arbres fan la florida se sent alleujat: és com aquell adolescent que passa un pam a tots els altres nois i noies de la classe, i que és motiu de riota constant, quan els companys fan l'estirada. L'arboç, en canvi, està deprimit perquè hi ha un moment, a la primavera, quan ha perdut fruits d'un any i flors de l'altre, que ningú no s'hi fixa. Són uns arbres bones persones que aguanten la intemperància dels humans. També hi surt gent, amb nom i cognom: pagesos, esquiladors de xais, bosquerols, peladors de suro, un propietari rural, un bomber, un masover que ha perdut la mare, uns amics que tenen una casa amb hort i que et porten tomàquets. Tant com el rebuig de la natura artística extasiada i missaire hi ha una rebel·lió contra la natura explotada, la natura-fàbrica, i un elogi del paisatge humà, de la vivència de la gent senzilla, harmonitzada amb els boscos i els camps.

Santa Obina: Joan Fugarolas i les feixes perdudes. (Foto J. Guillamon, maig 2021).

Un dels moments centrals del llibre, té a veure amb la casa de Santa Obina: és una entrevista amb un pagès i carboner, Joan Fugarolas, que explica com era la vida d'un veïnat de muntanya. A Arbúcies les falgueres es diuen fogueres. Fugaroles és un de tants cognoms que hi ha al poble que fan referència al bosc –Albereda, Garriga, Homs, Noguera, Roura, Faixedas–. Ara tot és perdut però en el seu cap el paisatge no ha canviat gens. Quan quedava amb algú amb qui volia parlar o pensava fer-me trobadís amb un pagès o un bosquerol, molts cops duia una gravadora a la butxaca per enregistrar el que em deien i la manera de dir-ho i reproduir-ho exactament. Teníem davant una muntanya amb un mantell uniforme de capçades d'alzina, com bròquils negres. En Joan em va dir que es recordava del nom de totes les feixes. Jo el vaig reptar a que me'ls digués:

Aquí: el camp de dalt, aquí el camp de baix, a sota el camp, la feixa del canyer, la feixa de la soca, la feixa de la pomera blanca. Per l'escalada aquesta d'aquí hi havia la feixa de les oliveres, la feixa xica, la feixa de sota la carretera, la feixa rosta, la feixa de més avall. I d'aquí cap amunt hi havia la feixa de la font, la feixa del raig, la feixa del dipòsit, la feixa d'en Quirze, la feixa de sota la bassa. A dalt, l'artigó. I aquí: la feixa més ampla, la feixa del cirer, la feixa del call i el sequer.

Va ser un moment d'una intensitat excepcional. El paisatge entre Santa Obina i el Planot vivia dins de Joan Fugarolas, alliberat de la percepció sensible del paisatge real, del tou de bosc, amb els corriols solcats per les rodes de les bicicletes de muntanya.

Després de la presentació de Badalona, vaig demanar a Julià de Jòdar les notes que havia preparat. En transcripció uns fragments que lliguen amb el moment que vam viure aquell matí a Santa Obina:

Treure de la penombra allò que havia advertit i convertir-lo en un equivalent espiritual: el mer examen dels records o sensacions passades no en revela la importància.

La *memòria conscient* reproduceix només la cadena de totes les *impressions imprecises* en les quals no resta res d'allò que veritablement hem experimentat (la base dels nostres pensaments, de la mateixa *vida*, la realitat).

Allò que anomenem *realitat* és una certa relació entre les *sensacions* i els *records* que ens envolten alhora. *Recrear al passat* demana quelcom de diferent de l'operació de la memòria: ha de tenir lloc la *combinació* d'una sensació actual (especialment de gust, olor, tacte, so o visió) i un record, una evocació del passat sensual.

Les hores noves és fruit d'un equilibri entre la història personal, en certs aspectes psicoanalítica, i la història col·lectiva, amb els seus components de memòria, oblit i dolor. És un llibre sobre la continuïtat de present i passat, la consciència d'un mateix i el valor terapèutic de la paraula.

Les hores noves es van presentar a l'Hotel Montsoliu d'Arbúcies el 29 d'octubre de 2022, amb Julià de Jòdar i la biòloga Carme Rosell; a la Llibreria La Temerària de Terrassa el 18 de gener amb Josep M. Lloró, l'actor Òscar Muñoz i el músic Carles Belda; i a El Saltamartí Llibres de Badalona el 14 de febrer de 2023, amb Julià de Jòdar. Són les tres presentacions que s'esmenten en el text, de les moltes que se n'han fet.